

δυστυχῶς δὲν εἶχον ἐρευνήσῃ μετὰ, ποῖον ἦν τὸ χωρίον ἐκεῖνο, οὔτε ὁ κ. Βυζάντιος ἀπεμνημόνευσε ποτέ τι ἐγγράφως περὶ αὐτοῦ.

1879

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους τούτου τὴν καρδίαν ἔχων βεβαρυμένην, ἀπέφυγον, ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοί, πᾶσαν πρόσκλησιν καὶ πᾶσαν συναναστροφὴν, πλὴν ὅτι ἐνίοτε, διότι ἤμην μονώτατος, ἐδεχόμην φίλων γεύματα ἰδιωτικά. Οὕτω παρὰ τῷ Βέλγῳ συναδέλφῳ μου κ. Νοθόμβ ἀπήντησα τὸν Λοχαγὸν κ. Πισκατόρην, ἀδελφὸν τοῦ γαμβροῦ τοῦ Πρέσβεως, μετὰ τῆς ἀξιολόγου γυναικὸς αὐτοῦ· ἀλλαχοῦ δὲ τὴν κυρίαν Μοργενστέρ, ἥτις εἰς φιланθρωπικὰ ἔργα πᾶσαν αὐτῆς τὴν ζωὴν ἀφιεροῦσα, εἰς βρεφοκομεῖα, τοῦ λαοῦ μαγειρεῖα καὶ, ἡγαπᾶτο καὶ ἐτιμᾶτο διὰ τοῦτο διαφερόντως ὑπὸ τῆς ἐξόχως φιλελήμονος Αὐτοκρατορίας, καὶ ἐπαραιοφορήθη.

Τὴν αὐτὴν τάσιν, εἰ καὶ κατ' ἄλλην διεύθυνσιν, καί πως ὑπερβολικῶς, ἠκολούθει ἄλλη ἡμῶν γνῶριμος, ἡ κυρία (Stein) Sembrinski, ἥτις, ἀπὸ τοῦ ἀνδρός της κεχωρισμένη, ἀλλὰ πλουσία, νύουθετει βρέφη ὁρφανὰ ἢ ὅλως ἄπορα, καὶ οὐ μόνον ἀνέτρεφεν αὐτὰ ἐν τῷ οἴκῳ της καὶ ἰδίαις δαπάναις κατὰ τὸ σύστημα τῆς χορτοφαγίας, οὐ ἦν φανατικὴ ὁπαδός, ἀλλὰ καὶ τὸ αὐτῆς ὄνομα τοῖς ἔδιδε, καὶ τῆς περιουσίας της τοῖς προώριζε τὸ ἀνάλογον μέρος. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τέσσαρα, μέχρι τέλους δὲ δώδεκα καὶ περισσότερα ἀνεδέχθη, εἰ καὶ εἶχε κόρην ἡβῶσαν, χαριεστάτην καὶ ὠραιοτάτην, ἥτις ἦν ἔτι μᾶλλον ἀξιοθαύμαστος τῆς μητρός, διότι, καίτοι ἠξεύρουσα ὅτι τὰ θετὰ ταῦτα παιδιά ἀντικαθιστῶντο εἰς τὰ δικαιώματα αὐτῆς πρὸς βλάβην της, οὐχ ἥττον τὰ ἐπεμελεῖτο μετὰ πάσης στοργῆς, ὥς ἂν ἦν πρωτότοκος αὐτῶν ἀδελφή.

Ἄλλος δὲ φίλος, οὗ ἐπεδίωκον τὴν σχέσιν, ὥς δυναμένην γὰ μᾶς ὠφελεῖν, ἦν ὁ ἀνταποκριτὴς τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κολω-

νίας Dr Kruse, δραματικὸς ποιητὴς εὐφυής, ὀλίγον ὁμῶς ἔμπειρος τῆς δραματικῆς τέχνης. Τὰ ἔργα αὐτοῦ ὀλίγον ἐξετιμήθησαν, οὐχὶ τόσον ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως ταύτης, ὅσον διότι ἦσαν ὑπὲρ τὸ δέον κλασικὰ καὶ μὴ ἱκανῶς ἀνταποκρινόμενα εἰς τὴν ἀπὸ τινος ἐκ Γαλλίας καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν εἰσφρύσασαν φιλολογικὴν τάσιν, ἔνθα ὁμῶς ἐλλεῖπει ἡ λεπτότης τῆς εὐφυΐας, ἢ ἐν Γαλλίᾳ τὰς λοιπὰς ἐλλείψεις ἐξαγοράζουσα.

Εἰς πάσας δὲ τὰς οἰκιακὰς θλίψεις μου, προσετέθη καὶ φιλικὴ κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον, ἡ τοῦ θανάτου τῆς χαριεστάτης Δεσποίνης, συζύγου τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ, ἧς τὴν μνήμην διαιώνισε καὶ παρὰ τοῖς μὴ γνωρίζουσιν αὐτὴν τὸ ἀριστουργημα τοῦ Ρίχτερ, ἡ οὕτως εἰπεῖν ζῶσα καὶ ὁμιλοῦσα εἰκὼν αὐτῆς, εἰ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν της καλλιτεχνηθεῖσα.

Τῇ 14)26 Ἰανουαρίου παρευρέθη εἰς τὴν Αὐλὴν εἰς τὴν τελετὴν τῶν παρασῆμων. Ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐλθὼν πρὸς με, μοὶ ἐξέφρασε βαθείας συμπαθείας, εἰπὼν μοὶ ὅτι λίαν ηὐχαριστήθη ἰδὼν με ἐκεῖ, διότι ὑπώπτευνεν, ὅτι ἴσως δὲν θὰ ἔλθω. Ἐπίσης δὲ συμπαθεστάτῃ μοὶ ἐδείχθη καὶ ἡ Αὐτοκρατορία, καὶ μοὶ ὠμίλησεν, ἐν ἄλλοις, καὶ περὶ τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν της ἀνατρεφόμενων νέων Χαριάτη. Ἐλθὼν δὲ πρὸς με ὁ Πρίγκηψ Κάρολος, ἀδελφὸς τοῦ Αὐτοκράτορος, με ἠρώτησεν, ἂν γνωρίζω τὸν Πρίγκηπα Βάττεμπεργ, καὶ ὅτε τῷ ἀπῆντησα ἀρνητικῶς, μοὶ εἶπεν, ὅτι καλὸν ἦν νὰ τὸν γνωρίσω, διότι πιθανὸν νὰ διαδραματίσῃ προσεχῶς ἐπίσημον πρόσωπον ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Τότε δὲ με ὠδήγησε πρὸς αὐτὸν καὶ μᾶς παρουσίασεν ἀμοιβαίως. Ἦν δ' ὁ Πρίγκηψ νέος ἀξιωματικὸς Οὐσάρος, εὐειδής, μελανόφθαλμος καὶ φανεῖς μοι, ὅτι εἶχεν ἔκφρασιν εὐσταθείας. Ἐρωτηθεὶς δ' ὑπ' ἐμοῦ, ἂν δὲν προὔτιθετο ποτέ τινα ἐκδρομὴν εἰς τὰ ἡμέτερα κλίματα, εἶπεν ὅτι δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ πράξῃ τοῦτο. Τῇ δὲ 20 Ἀπριλίου (2 Μαΐου), μαθὼν παρὰ τοῦ Πρέσβεως τῆς Ρωσσίας τὴν ἐκλογὴν του εἰς τὴν Ἡγεμονίαν τῆς Βουλγαρίας, πρῶτος ἔσπευσα νὰ τῷ πέμψω συγχαρητήριοιον τηλεγράφημα εἰς Ποτσδάμην, ἔνθα κατοῦκει, καὶ ἔλαβον ἀμέσως εὐχαριστήριόν του ἀπάντησιν.

Ὡς πρὸς τοὺς χοροὺς ὅμως, καὶ τὰς συναναστροφὰς τῆς Αὐλῆς ἔγραψα τῷ Αὐλάρχῃ, ὅτι θ' ἀποστῶ αὐτῶν κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦτον.

Ἀδιάκοπον, εἰ καὶ οὐχὶ πάντοτε ἀναγκαίαν ἀσχολίαν μοὶ ἐπέβαλλεν ἡ τότε τηλεγραφικὴ ἀλληλογραφία τοῦ ἡμετέρου Ὑπουργείου. Οὕτω, προκειμένου περὶ τῆς εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπαγορεύσεως τοῦ εἰσπλου εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, ὅτε ἡ Τουρκία ἔτι ἠμφισβήτει τὸ κῦρος τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, μοὶ ἤρχοντο ἀλλεπάλληλα κρυπτογραφικὰ τηλεγραφήματα, τινὰ ἐξ αὐτῶν ἐξ ὀγδοήκοντα καὶ περισσοτέρων στίχων, ὥστε ἠναγκαζόμην νὰ διανυκτερεύω διὰ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν. Ἐξ ἐναντίας δ' ἐγὼ εἰς τὰς ἀπαντήσεις μου, λακωνικώτατος πάντοτε, ἐπ' ἐλπίδι τοῦ νὰ διδάξω εἰς τὸ Ὑπουργεῖον πῶς, τ' ἀναγκαῖα νὰ ρηθῶσι, καὶ δι' ἐλέγχων στίχων ἐλέγοντο.

Τῇ Κυριακῇ 21 Ἰανουαρίου (2 Φεβρουαρίου), ἀναγνοὺς εἰς τὰς ἐφημερίδας ὅτι εἰς μίαν τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν ἐν ὁδῷ Köni-gegrätze, ἐμέλλε νὰ ὁμιλήσῃ ὁ αἰσθητὸς ἱεροκήρυξ, ὁ ἐκ καταγωγῆς Ἰουδαῖος Kessel, (οὗ ὁ ἀδελφὸς ἐξηκολούθει ὢν Ραβῖνος), καὶ ὅτι, ὡς θέμα, εἶχε τὸ ρητόν, *Ἀφετε τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς*, ἐπορεύθην ἐκεῖ, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι μεγάλας καὶ βαθείας θ' ἀκούσω ἐννοίας, ἴσως καὶ τινα περὶ θανάτου καὶ τῶν τότε κατατρυχουσῶν με σκέψεων· ἀλλ' ἐντελῶς ἠπατήθην, διότι ὁ λόγος ἦν οὐδὲν ἢ θόρυβος λέξεων ἐκ συνθήκης, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐσωτερικῆς ἀξίας.

Τῇ 22 Ἰανουαρίου (3 Φεβρ.) ἐτηλεγράφησα τῇ Βασιλίσσει, συγχαίρων, διότι ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας τὴν ὠνόμασεν Ἀρχηγὸν τοῦ Ῥωστικοῦ Ναυτικοῦ Σώματος, ὁ ἦν ὑπὸ τὸν ἀρτίως ἀποθανόντα Πρίγκηπα Ἐρδῖκον τῆς Ὁλλανδίας, καὶ ἔλαβον τηλεγράφημα εὐχαριστήριον.

Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν χρόνον εὔρον τὸν Δανὸν συνάδελφόν μου λίαν δυσηρεστημένον, διότι ἡ Αὐστρία, χαριζομένη τῇ Γερμανίᾳ, κατήργησε τὸ ἄρθρον τῆς ἐν Πράγῃ συνθήκης, τὸ ἐπαφιέν τὴν κύρωσιν τῆς προσαρτήσεως τῆς Σλεσβίκης εἰς τὴν ψηφοφορίαν τῶν κατοίκων. Οὐχ ἦττον δ' ἀνεγνώριζεν ὅτι, ὡς τὰ

πράγματα εἶχον, ἡ Δανία δὲν ἐδύνατο ἢ νὰ κλίνη τὸν αὐχένα εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν μεγάλων δυνάμεων, καὶ πᾶσα ἀντίστασις θὰ τὴν ἔβλαπτε.

Τῇ 23)4ῃ δὲ μοὶ ἐκοινοποιήθη ἐκ Πειρουπόλεως ἡ ἐκλογή μου ὡς μέλους ἀντεπιστέλλοντος τῆς ἐκεῖ Ἀκαδημίας, εἰς ἣν, μετὰ τὰς εὐχαριστίας μου, ἔπεμψα καὶ ἐν σῶμα τῆς ἐμῆς Ἱστορίας τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας. Μετὰ δύο δ' ἡμέρας ἐνδιαφέρουσα εἵδησις μοὶ ἦλθεν ἐκ Γενεύης, ὅτι ὁ υἱός μου Ἀλέξης ἀπέκτησε δευτέραν θυγατέρα, ἣτις βαπτισθεῖσα, ἐκλήθη Ζωή.

Ὁμογενὴς τότε ἐπεδήμει, σπουδάζων ἐν Βερολίνῳ, ὁ κ. Βυζιηνός, ὁμότροφος τοῦ Γ. Ζαρίφη, ὅστις, εἰς τὴν ποίησιν ἐπιδιδόμενος, μοὶ ἀνέγνω, πολλὰς συνθέσεις του, εὐφυΐας προΐόντα καὶ ποιητικῆς ἐμπνεύσεως. Μάτην ὁμως ἐπροσπάθησα νὰ τὸν ἀποτρέψω τῆς χρήσεως ἢ μᾶλλον καταχρήσεως τῶν συνιζήσεων, ἐναντίας οὗσης εἰς τὸ πνεῦμα τῆς καθαρᾶς ἡμῶν γλώσσης. Τὸν ἐνεψύχασα δὲ νὰ ἐξακολουθῇ γράφων, διότι ἀγλαοὺς προέβλεπον τῆς Μούσης του τοὺς καρπούς.

Ἐξηκολούθουν δὲ λαμβάνων ἀπεράντα κρυπτογραφικὰ τηλεγραφήματα, περὶ τῆς ἀρνήσεως τῶν Τούρκων νὰ παραδεχθῶσιν, ὡς ἔγκυρα, τὰ περὶ Ἑλλάδος περιληφθέντα ἐν τῇ Βερολινείῳ συνθήκῃ, καὶ ὁ κ. Bülow, Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, μεθ' οὗ περὶ τούτου δὲν ἔπαυον συνδιαλεγόμενος, μοὶ ἔλεγεν ὅτι ὑπάρχουσι Δυνάμεις δυσμενεῖς εἰς τὰς ἡμετέρας ἀξιώσεις, καὶ ἰδίως ὅτι ἐν Γαλλίᾳ, ὁ Barthélémy de St Hilaire ἐπέμενεν εἰς τὴν μείωσιν τῶν ὁρίων, εἰς ἃ ἀπεβλέπομεν.

Ἀναμνησθεὶς δ' ὁ κ. Δελιγιάννης τῆς ὑποσχέσεως, ἣν εἶχε δώσῃ τῇ κυρίᾳ Στέγγελ, τοῦ νὰ διορίσῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς, Μαρτῖνον Σοβερνχάϊμ, Γενικὸν Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος ἐν Βερολίνῳ, καὶ πιθανῶς καὶ ὑπ' ἐπιστολῶν βοηθηθείσης τῆς μνήμης του, μοὶ παρήγγειλε νὰ ὑλοβάλω ἔκθεσιν περὶ τούτου· δι' ὃ καί, κατὰ τὰ εἰθισμένα, ἐζήτησα περὶ τοῦ ὑποψηφίου πληροφορίας παρὰ τοῦ Γερμανικοῦ Ὑπουργείου, καὶ ἔλαβον τὰς ἀρίστας, ὥστε καὶ ὁ διορισμὸς μετ' ὀλίγον ἐγένετο.

Μεταξὺ τῶν λογίων, μεθ' ὧν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐγνωρίσθην, διακεκριμένος διὰ τὰς περὶ τὴν Κοπτικὴν γνώσεις καὶ ἐρεῦνας του, ἦν ὁ Dr. Abel, ὅστις πολλὰς πολυτίμους περὶ αὐτῆς μοὶ ἐδωρήσατο πραγματείας.

Ἦσυχολήθην δὲ περὶ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς μεταρρύθμισεις τῆς νεοελληνικῆς ἐπιτόμου γραμματικῆς μου, ἧς τὴν ἔκδοσιν ἀνεδέχθη ὁ Pédone Lauriel, ἀλλὰ πολὺ μετέπειτα μόνον ἐξετέλεσε.

Μίαν ἡμέραν τοῦ μηνὸς τούτου, ἐν ᾧ εἰργαζόμενος μόνος, παρουσιάσθη εἰς ἐμὲ Ἕλλην, εἰπὼν μοι ὅτι ὀνομάζεται Νικολαΐδης. Ἐρωτήσας δ' αὐτόν, ἂν συγγενεὺς μετὰ τοῦ ἐπισήμου Καθηγητοῦ τῆς Μαθηματικῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Πανεπιστημίῳ, οὗ τὰ ἔργα εἶχον ἐκτιμηθῇ καὶ ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἔμαθον ὅτι ἦν αὐτὸς ὁ ἴδιος, καὶ μεγάλως ἐχάρην διὰ τὴν ἀφορμήν, ἣτις μοὶ ἐδίδετο νὰ τὸν γνωρίσω. Ἀλλὰ τότε ἤρχισε νὰ μοὶ διηγῇται, ὅτι ἔχει νεώτερον ἀδελφὸν Γεώργιον, ὃν κακοῦργοι ἔκλειψαν, ἀντικαταστήσαντες αὐτῷ ξένον, ὅστις κατατρέχει αὐτόν, τὸν κ. Νικολαΐδην, καὶ ὅτι κατ' εἰσήγησιν αὐτοῦ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις τὸν καταδιώκουσι διὰ μυστικῶν αὐτῶν ὀργάνων.

Ἐννοήσας ἐκ τούτων ὅτι τοῦ δυστυχοῦς ὁ νοῦς ἦν τεταραγμένος, ἠθέλησα νὰ τὸν καθησυχάσω, εἰπὼν ὅτι, ἐν ὅσῳ διέμενεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν μου, οὐδεμίαν καταδρομὴν εἶχε νὰ φοβῇται, ἀλλ' ἵνα μᾶλλον πεισθῶ περὶ τῆς συμφορᾶς καὶ περὶ τοῦ βαθμοῦ αὐτῆς, τὸν ἠρώτησα εἰς τί ἀπέδιδε τὴν ἀνταλλαγὴν τοῦ ἀδελφοῦ του· ὁ δὲ μοὶ εἶπεν ὅτι καὶ αὐτὸς καὶ πᾶσα, ἡ οἰκογένειά του ἔχει ἔκτακτόν τι σύμπτωμα καὶ γνώρισμα, προέχον ὅσπουν εἰς τὸ στήθος, καὶ οἱ ἄρπαγες τοῦ ἀδελφοῦ του ἤθελον δι' αὐτοῦ νὰ πολλαπλασιάσωσι τὸ φαινόμενον τοῦτο, καὶ διὰ τῶν ἀπογόνων του νὰ διαδώσωσιν αὐτὸ εἰς ἅπασαν τὴν γῆν. Ταῦτα μετὰ βαθείας λύπης ἀκούσας, ἀφ' οὗ ἀπῆλθε, συνεννοήθην μετὰ τοῦ Βιζυηνοῦ, ἵνα τὸν ἐπιβλέπωμεν, καὶ δυσκόλως εὗρών τὸ ξενοδοχεῖον, ἐν ᾧ κατῴκει, διότι ἐκ φόβου τῆς καταδιώξεως ἤλλασσεν ἀδιακόπως κατοικίας, ἐσύστησα εἰς τὸν ξενοδόχον, παρ' ᾧ τὸν εὗρωμεν, νὰ τὸν ἐπιμελῇται, καὶ ἐτηλεγράφησα περὶ τῆς κατα-

στάσεώς του αὐθωρεὶ εἰς Ἀθήνας, ὅθεν, πεμφθεὶς τις τῶν συγγενῶν του μετ' ὀλίγας ἡμέρας, τὸν παρέλαβε.

Καὶ ἕτερον δ' Ἑλληνα ἐγνώρισα τότε περίπου ὑπὸ περιστάσεις καὶ αὐτὰς οὐχὶ λίαν εὐχαρίστους. Γυνή τις, ἐλθοῦσα πρὸς με, μοὶ ἀνέφερεν ὅτι παρ' αὐτῇ κατῴκει νέος Ἕλλην, ὅστις πρὸ μηνῶν δὲν τῇ ἐπλήρωνεν ἐνοίκιον, τῇ ὑπόσχεται δὲ τοῦτο ὅταν θέλωσι παρασταθῇ εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν Θέατρον τὰ δράματα, ἃ συνέγραψε, καὶ ἃ ἤδη κατεγίνετο μεταφράζων· διότι, μοὶ εἶπεν ἡ κυρία, ὁ νέος οὗτος ἔχει ἔξοχον ποιητικὴν ἱκανότητα· μὲ ἠρώτησε δὲ ἂν τὸν γνωρίζω καὶ δέχωμαι νὰ ἐγγυηθῶ ὑπὲρ αὐτοῦ. Εἰς ἀμφοτέρα ἀπήντησα ἀποφατικῶς.

Μετὰ δύο δὲ ἢ τρεῖς ἡμέρας ἦλθεν ὁ κύριος οὗτος πρὸς με καὶ μοὶ εἶπεν ὅτι, ἐκ Κρήτης καταγόμενος, εἶχε πεμφθῇ ὑπὸ τῶν γονέων του εἰς Παρισίους ἵνα σπουδάσῃ τὴν ἱατρικὴν ἀλλὰ πρὶν ἢ δώσῃ τὰς ἐξετάσεις του, ὑπὸ ποιητικοῦ οἴστρου παρασυρόμενος, ἐπεδόθη εἰς συγγραφὴν τραγυδίων, ἃς καὶ, μεταφράσας εἰς τὸ Γαλλικόν, ἔδωκεν εἰς τὰ ἐν Παρισίοις Θέατρα, ἅτινα ὁμοῦς δὲν τὰ ἐδέχθησαν, εἴτε ἐξ ἐθνικῆς ζηλοτυπίας, εἴτε ἐκ φιλολογικῆς ἀβελτηρίας. Κατατρυνόμενος ἐπομένως ἐξ ἀνεχείας, ἐπέστρεψεν εἰς τοὺς γονεῖς του, οἵτινες ἄποροι καὶ αὐτοί, κατώρθωσαν, οὐχ ἦττον, νὰ τῷ χορηγήσωσι τὰ πρὸς μετάβασίν του εἰς Γερμανίαν, ἐπὶ τῷ ὄρω τοῦ νὰ συμπληρώσῃ ἐκεῖ, ὅσον τάχιον, τὰς ἔτι ἐλλειπούσας ἱατρικὰς σπουδὰς του καὶ νὰ δώσῃ τὰς ἐξετάσεις του· εἰς τοῦτο δὲ μοὶ ἐβεβαίωσεν, ὅτι καὶ ἤδη ἀσχολεῖται, ἀλλ' οὐχ ἦττον καλὸν ἐνόμισε νὰ μεταφράσῃ καὶ εἰς τὸ γερμανικὸν τὰ δράματά του, ἵνα δοθῶσιν ἐν Βερολίνῳ καὶ εἰς παράστασιν, καὶ μοὶ ἀφῆκε τὸ καλῆτερον ἐν πρωτοτύπῳ, ἵνα τὸ ἀναγνώσῃ.

Ἐγὼ δὲ θερμῶς τὸν προέτρεψα, πρὸ παντὸς νὰ περατώσῃ τὰς σπουδὰς του, νὰ δώσῃ τὰς ἐξετάσεις του, καί, ὅταν ἐπιστρέψῃ παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ του, τὴν τέχνην του ἐξασκῶν καὶ ὑπεράνω βιωτικῶν στενοχωριῶν τιθέμενος, τότε τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του ν' ἀφιερῇ εἰς τὰ δράματα. Εἰς δὲ τὴν προσεχῇ του ἐπίσκεψιν, ἀφ' οὗ ἀνέγνων τὸ ἔργον τοῦ, ὁ μοὶ ἀφῆκε, τῷ εἶπον εἰλικρινέστατα ὅτι, ἂν θέλῃ νὰ μὴ καταστραφῇ, πρέπει γ' ἀποσιῇ

πάσης ιδέας δραματουργικῆς καὶ νὰ σπεύσῃ πάσαις δυνάμεσιν εἰς περάτωςιν τῶν σπουδῶν του, ὅπερ καὶ μ' ὑπεσχέθη.

Ἵνα δὲ συνεχῶς ἀφηγηθῶ τὰ κατὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, προστίθηναι, ὅτι, ἀφ' οὗ καιρὸς ἱκανὸς παρῆλθε χωρὶς πλέον ν' ἀκούσω περὶ αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐνόμιζον σπουδάσαντα, ἐξετασθέντα καὶ κατευοδοθέντα εἰς τὴν πατρίδα του, αἴφνης, μίαν ἡμέραν, τὸν εἶδον ἐπανελθόντα, ὅτε καὶ ἐν μεταμελείᾳ μοὶ διηγήθη ὅτι, ἐπιλαθόμενος τῶν δυνατῶν μου συμβουλῶν, ἀντὶ τῆς περατώσεως τῶν σπουδῶν του, ἐπεδόθη αὐθις εἰς τὴν δραματογραφίαν, καὶ ἤδη, ἐνορῶν πόσον δίκαιον εἶχον, μὲ καθικετεύει, ἐπειδὴ οἱ γονεῖς του ἀδυνατοῦσι πλέον νὰ τῷ πέμπωσι τὰ πρὸς διατροφήν του, νὰ τῷ εὖρω προστάτην τινά, ὅστις νὰ τῷ χορηγήσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν μόνον ἐπὶ ἕξ μῆνας, μεθ' οὓς θέλει δώσῃ τὰς ἐξετάσεις του καὶ ἀπέλθῃ, ὡς ἱατρός, πρὸς τὴν οἰκογένειαν του.

Μετ' οὗ πολὺ, μεταβάς ἐγὼ εἰς τὴν Ἑλλάδα διηγήθην τὰ περὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ εἰς πολλοὺς τῶν εὐπορατέρων ὁμογενῶν καὶ ἐπροσπάθησα νὰ τοὺς κινήσω εἰς οἶκτον, ὥστε νὰ χορηγήσωσι τὸ μικρὸν ἀπαιτούμενον βοήθημα διὰ τὰς ἑξαμήνους σπουδάς του, ἀλλ' ἀπέτυχον παρὰ πᾶσι, διῆσχυριζομένοις, ὅτι ἔχουσι καθ' ἑκατοντάδας τοιαύτας αἰτήσεις ἢ συστάσεις, αἷς ἔπρεπεν, ἢ πάσας, ἢ οὐδεμίαν νὰ ἱκανοποιήσωσιν. Ὅτε δ' ἐπέστρεψα εἰς Γερμανίαν, κατὰ νέαν παράκλησίν του, ἀπετάθην εἰς τὸν κ. Γ. Μαυροκορδάτον, γαμβρὸν τοῦ μακαρίτου Σίνα, καίτοι δ' ὀλίγον γνωρίζων αὐτὸν προσωπικῶς, ὅστις εὐγενῶς, ἐπὶ τῇ συστάσει μου ταύτῃ, μοὶ ἀπήντησε μετ' οὗ πολὺ ὅτι τῷ ἐχορήγησε τὴν ζητηθεῖσαν ὑποτροφίαν.

Ἀφ' οὗ δὲ καὶ ταύτης ὁ χρόνος παρῆλθεν, ἐπανῆλθε πρὸς ἐμέ, οὐδ' ἐξετάσεις δούς, οὐδὲ τὰ μαθήματά του περατώσας, καὶ προσέφυγεν αὐθις εἰς ὑποστήριξίν μου. Καίτοι δὲ βλέπων τὸ ἀδιόρθωτον αὐτοῦ, ἀλλ' οὐχ ἥττον τὴν θέσιν του λυπηθεὶς τὸν ἐσύστησα καὶ τότε, ὡς διδάσκαλον τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς, εἰς νέον Ἑγεμονόπαιδα, ὅστις μετὰ πλείστου ζήλου ἡσχολεῖτο εἰς αὐτῆς τὴν ἐκμάθησιν.

Καὶ αὐθις δέ, κατόπιν ἐλθών, μοὶ ἐζήτησεν, ὥς νέαν χάριν τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ μεταφράσῃ εἰς τὸ Γερμανικὸν καὶ ἐκδώσῃ εἰς ἑφημερίδας τὰ ἐμὰ διηγήματα, ὑποσχόμενος νὰ μοὶ δίδῃ τὸ ἥμισυ τῶν εἰσοδημάτων. Τῷ ἀπήντησα δ' ὅτι, δὲν πιστεύω μὲν ἐξ αὐτῶν νὰ ἔχῃ τὸ ἐλάχιστον ὄφελος, ἀλλ' ἂν νομίζῃ ὅτι δύνανται νὰ τῷ χρησιμεύσωσι, τῷ δίδω πλῆρη τὴν ἄδειαν, ἣν ἐζήτει, χωρὶς οὐδ' ὀβολὸν ν' ἀπαιτῶ ἐκ τῶν εἰσοδημάτων, ἐὰν ὑπάρξωσιν. Ἐπέμενεν ὅμως ὅτι, οὐδὲ δραχμὴν μίαν θὰ λάβῃ, χωρὶς τὸ ἥμισυ αὐτῆς νὰ ᾖ δι' ἐμέ. Μετέφρασε δέ, βοηθεία καὶ τῆς οἰκοδεσποίνης του, ὥς ἤκουσα, πολλὰ τῶν διηγημάτων, καί, δημοσιεύσας αὐτὰ εἰς διαφόρους ἑφημερίδας τῆς τε Πρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας, εἰσέπραξεν οὐκ ὀλίγα, ὥς παρ' εἰδότων ἤκουσα. Ἐννοεῖται δ' ὅτι ποτὲ οὐδὲν τῷ ἐζήτησα, ὥς οὐδὲν μοὶ ἔδωκε. Καὶ ἦσαν μὲν αἱ μεταφράσεις, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μᾶλλον ἢ μετρίαι, ἀλλὰ τὸ χεῖριστον ἦν τὸ ἐξῆς.

Γνώριμὸς μοὶ ἔγραψεν, ὅτι ἀνεγίνωσκεν ἐν τινὶ γερμανικῇ ἑφημερίδι (Sonntagsblatt) τὸ διήγημά μου, τὸ ἐπιγραφόμενον **Ζερλέντης**. Ἀλλὰ τῷ ἀπεκρίθην ὅτι ἐγὼ ποτὲ Ζερλέντην δὲν ἔγραψα. Πρὸς ἀπόδειξιν ὅμως τοῦ ἐναντίου, μοὶ ἔστειλε τὴν ἑφημερίδα, καὶ εἶδον ὅτι τὸ οὕτως ἐπιγραφόμενον διήγημα ἀληθῶς εἰς ἐμέ ἀπεδίδετο. Περιτρέξας ὅμως αὐτό, ἀνεκάλυψα ὅτι ἦν ὁ «Συμβολαιογράφος Τάπας», οὕτω μεταμφιεσθεὶς, ἀλλάξας ὄνομα καὶ πατρίδα, ἀπὸ Κερκύρας εἰς Σύρον, καὶ ὅτι πλεῖσται ἐν αὐτῷ ἐγένοντο αὐθαίρετοι καὶ λυπηρότατοι ἀκρωτηριάσεις καὶ προσθαφαιρέσεις, πρὸς ἀποφυγὴν καταδιώξεως ἐκ μέρους τοῦ κ. Jahn, ὅστις πρό τινων ἐτῶν, ἐπιτρέψαντός μου, εἶχεν ἐκδώσῃ μετάφρασιν τοῦ μυθιστορήματος τούτου.

Τοῦτο εὔρον ὅτι ὑπερεπῆδα τὰ ἐπιτετραμμένα ὅρια, καὶ ἀνέλαβον ἔκτοτε νὰ καταρτίσω ὁ ἴδιος μεταφράσεις τῶν διηγημάτων τούτων, αἷς παρέδωκα εἰς τὸν ἐν Βρεσλάου ἐκδότην Schottländer, τὸν προεκδόντα τὰς μετρικὰς μεταφράσεις τῶν δραμάτων τοῦ Δούκα, τῶν Τριάκοντα καὶ τοῦ Κουτρούλη. Τούτων τὸ πρῶτον καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ δευτέρου μετέφρασαν ὁ Ο. Α. El-

lissen, ἐγὼ δ' αὐτὸς τὰ λοιπὰ, διὰ τὸν Κουτρούλην στηριχθεὶς ἐν μέρει καὶ εἰς τὴν πρώτην μετάφρασιν τοῦ Δ. Σάνδερος.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐτελέσθη ποιητικὸς διαγωνισμός, θέμα ἔχων τὴν ἔμμετρον μετάφρασιν Γερμανικῶν δραμάτων. Εἰς αὐτὸν ἐδόθη καὶ ἡ ἐμὴ τοῦ Ναθὰν καὶ τοῦ Τέλλου, ἀλλ' ὁ εἰσηγητὴς (Ἀφεντούλης), τῆς μὲν δὲν ἐμνημόνευσε, διότι, ὥς εἶπεν ἔπειτα, ἔλαβεν αὐτὴν ὑπερήμερον, καὶ ἐβράβευσε τὴν τοῦ Βλάχου, τὴν δὲ κατέκρινε καὶ ἀπέκρουσεν, ἀδίκως, ὥς διῆσχυρίσθη ὅτε μετὰ ταῦτα τὴν περιέλαβον εἰς τὰ **"Απαντα**. Πρὸ τοῦ διαγωνισμοῦ ὁ Βλάχος μοὶ ἔγραψεν ἐρωτῶν εἰς τίνα τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων δύναται ν' ἀφιερώσῃ τὴν μετάφρασίν του, ἵνα λάβῃ παράσημον. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἠρώτησα τὸν Αὐλάρχην Ὁϊλεμβούργ καὶ τοὺς ἐν Βερολίνῳ Πρέσβεις τῶν Γερμανικῶν Αὐλῶν, ἠναγκάσθην νὰ τῷ ἀπαντήσω ὅτι δυστυχῶς εἰς οὐδέν.

Τῇ 8)20 Μαρτίου, ἐπειτὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Αὐτοκράτορος, παρόστην, ὡς συνηθὼς εἰς τὸ ἐπίσημον γεῦμα, ὁ ὁπρίγκης Βίσμαρκ ἔδιδε τότε εἰς τὸ Διπλωματικὸν Σῶμα. Μετὰ τὸ γεῦμα δ' εἶχον μετ' αὐτοῦ μακρὰν συνδιάλεξιν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Περὶ τῆς προφορᾶς δ' ὁμιλῶν, καὶ τῶν πλείστων Γερμανῶν τὴν ἀσυζήτητον πρόληψιν συμεριζόμενος ὑπὲρ τῆς Ἑρασμίας στραβλώσεως τῆς γλώσσης, μοὶ διηγεῖτο, ὅτι ὁ Καθηγητὴς αὐτῶν ἐν Δρέσδῃ, αἰνιττόμενος τὸν τρόπον, ὃν ἔχουσιν οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐκείνης τοῦ νὰ προφέρωσι τινὰς διφθογγούς γερμανικάς, συστέλλοντες αὐτὰς εἰς ἰ, τοῖς ἔλεγεν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἦσαν Σάξωνες, δὲν εἶχον δηλαδὴ τὸν ἐπωνομασθέντα τευτωνισμόν, ὥς ἔχουσιν αὐτὸν δῆθεν οἱ νέοι Ἕλληνες καὶ ὁ Ρεῖχλίνιος· ἐγὼ δὲ παντοίους τῷ ἀνέφερα λόγους, εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἡ Ἑρασμία προφορὰ εἰς οὐδεμίαν ὀρθὴν βάσιν στηρίζεται, καὶ ἡ ὑποτιθεμένη κατάχρησις τῶν ἰ παρ' ἡμῖν δὲν ὑπάρχει.

Ὁ τότε ἐν Ἑλλάδι ὑπουργεὺς τῶν Ἐξωτερικῶν Χ. Τρικούπης ἐξέδωκε νέον νόμον περὶ τῆς διπλωματικῆς ὑπηρεσίας, δι' οὗ, ἵνα τις προβῇ εἰς ἔμμισθον θέσιν γραμματέως πρεσβείας, ὥφειλε νὰ εἶχεν ὑπηρετήσῃ ἐπὶ τριετίαν, ὥς γραμματεὺς προξε-

νείου ἐν Τουρκίᾳ. Ἡ διάταξις αὕτη, ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις ἄτοπος, πλὴν ἄλλων, ἐστέρει πάσης προόδου τοὺς ἀμίσθους Ἀκολούθους καὶ λοιποὺς ὑπαλλήλους τῶν Πρεσβειῶν, οἷος ἦν καὶ ὁ υἱός μου Ἀλέξης, ἐπὶ ἔτη πολλὰ ὑπηρετήσας καὶ ἔχων βαθμὸν Δευτέρου ἀμίσθου Γραμματέως. Κατέστρεφε δὲ καὶ τὸ μόνον δυνατὸν φυτώριον μελλόντων διπλωματῶν. Περὶ τούτου ἔγραψα εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ τότε Ὑπουργείου, καὶ εἶπον προφορικῶς καὶ εἰς τὸν Τρικούπην, ὅτε μετὰ ἔτη τὸν εἶδον ἐν Ἑλλάδι ἅλλὰ πάντα εἰς μάτην καὶ πάντες οἱ Ἀκόλουθοι παρητήθησαν ἀπὸ πασῶν τῶν Πρεσβειῶν, ὥστε καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια τῶν Πρεσβειῶν κατεστράφη, καὶ οἱ εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν ἐνασκούμενοι ἐξέλιπον.

Τῇ 24 Μαρτίου ἡ κυρία Μεγαρίτς ἡ θυγάτηρ ἦν ἄλλοτε φιλιτάτη ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ Πρ. Βισμαρκ, ἐνυμφεύθη δ' ἔκτοτε τὸν Βαυαρὸν καλλιτέχνην Κόμητα Καίσερτ, ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομήν μου, διότι ὁ ὑπηρέτης αὐτῆς, κλέψας πάντα τὰ σκεύη τῆς ἐξοχικῆς τῆς οἰκίας, εἶχε δραπτεῦσθαι εἰς Χίον. Περὶ τούτου δ' ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ φίλου μου Συμβούλου τῆς Ὁθωμανικῆς Πρεσβείας τοῦ Ἀρμενίου Ohan Bugdalian, καὶ ὁ κλέπτης συνελήφθη καὶ τὰ πράγματα ἀπεδόθησαν.

Τέλος τῇ 4)16 Ἀπριλίου, ἐπανῆλθον μετὰ τοῦ Ὁθωνος αἱ τρεῖς θυγατέρες μου ἐξ Ἑλβετίας καὶ τὰς ἐδέχθη εἰς τὰς ἀγκάλας μου μετ' ἀγαλλιάσεως μικτῆς δακρύων διὰ τὰ φορικτὰ κενὰ ἃ ἀνηλεῆς θάνατος εἶχεν ἀρτίως ἀνοίξῃ μεταξὺ ἡμῶν. Κατρκήσαμεν δέ, πρὸς ὥραν, ἐν ἣ οἰκίᾳ ἐγὼ διέμενον, καὶ ἄλλα καλὰ δωμάτια προσλαβόντες, μετὰ τινος ἡμέρας δὲ μετέβημεν εἰς τὸν Β'. δόμον τοῦ ἰδιαιτέρου καὶ καλῶς κατηρτισμένου Ξενοδοχείου τῶν *Ἡγεμόνων* (Fürstenhof), ἔνθα πρὶν κατῴκει ἡ εὐπορος καὶ ὡραίας δίδουσα ἑσπερίδας Κόμησσα Λυτιχάου. Ἡ ἀξιόλογος καὶ πεπαιδευμένη αὕτη πρεσβύτις, μεθ' ἧς πρὸ καιροῦ ἐγνωρίζομεν, εἶχεν, ἐπὶ τῆς νεότητός της, διατρέξῃ μετὰ τοῦ συζύγου της τὰ ἐνδότερα τῆς Σικελίας, καὶ ἐκδώσῃ περιγραφὴν αὐτῆς ἐν ἐπιστολαῖς πρὸς τὴν μητέρα της, γαλλιστὶ γεγραμμέναις. Καὶ ἐκ τοῦ συγγράμματος τούτου συνεῖδον, ὃ καὶ ἀλλαχόθεν ἐγνώριζον, ὅτι

ἐν Σικελία ἀπεσβέσθη πᾶν ἵχνος τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, ἐν ᾧ ἡ Κορσικὴ καὶ ἡ κάτω Ἰταλία περιέχουσι χιλιάδας Ἑλλήνων, τὴν τε καταγωγὴν καὶ τὴν γλῶσσαν. Πολλάκις ἔγραψα εἰς τοὺς κατὰ καιρὸν Ὑπουργούς, ἐπισήμως ἢ ἰδιωτικῶς, προτρέπων, ἵνα πέμψωσιν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, λόγῳ συμφερόντων ἐμπορικῶν, Ἑλληνας Ὑποπροξένους καταλλήλους, ἵνα μεριμνῶσι, περὶ τῆς μὴ ἐντελοῦς ἐξαλείψεως ἐκεῖθεν τῆς ὀσημέραι ἐκλειπούσης Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀλλ' αἱ ἐμαὶ παραστάσεις οὐδεμιᾶς καὶ οὐδέποτε ἠξιώθησαν ἀκροάσεως.

Ἐπὶ τὰ ἵχνη, δ' ἐν τούτοις, πάντοτε βαίνων τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐνεργειῶν περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῆς Βερολινείου συνθήκης, καθ' ὅσον ἀπέβλεπε τὴν Ἑλλάδα, πανταχόθεν ἐπληροφορούμην ἐμπιστευτικῶς, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἦν κυρίως ἡ πεισματωδῶς ἐπιμένουσα εἰς τὴν μὴ προσάρτησιν τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὴν Ἑλλάδα· καὶ ὁ φιλελληνικώτατα διατεθειμένος Ἰταλὸς ἀνιδεελφός μου μὲ προέτρεπεν εἰς τὸ νὰ μὴ ἐπιμένωμεν ἀπαιτοῦντες τ' ἀδύνατα. Ὁ δὲ Πρόεδρος τῆς Ἀγγλίας, Λόρδος Ράδφορντ, μετ' οὗ φιλικώταται με συνέδεον σχέσεις, συνεφώνει ἐντελῶς μετ' ἐμοῦ, ὅτι ἐδικοιοῦτο καὶ ὥφειλε νὰ ὑποστηρίξῃ ἡ Ἑλλὰς τοὺς ἐν Ῥωμυλίᾳ Ἑλληνας. Πᾶσαν δὲ προσπάθειαν κατέβαλλον ἐγώ, ἵνα πείσω τοὺς τῆς Ἀγγλικῆς Πρεσβείας, ὅτι συνέφερε τῇ Ἀγγλίᾳ νὰ μᾶς δοθῶσι τὰ Ἰωάννινα.

Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ κ. Νεγρεπόντης μοὶ ἔγραψε ζητῶν νὰ προμηθεύσω, διὰ τὴν ἐν Χάλκῃ ἐμπορικὴν σχολήν, ἱκανὸν Διευθυντήν. Ἀπετάθην, ἐπομένως, πρὸς τὸν ἐν Βερολίῳ Γυμνασιάρχην τοῦ Φρειδεरिकείου Γυμνασίου, ὅστις στενῶς μοὶ ἐσύστησε τὸν παρ' αὐτῷ Καθηγητὴν κ. Föster. Ἀλλ' ἐπειδὴ, διὰ δευτέρας ἐπιστολῆς, μοὶ ἠγγέλλετο ὅτι, μεταβαλόντες γνώμην, δὲν ἤθελον Διευθυντήν, ἀλλὰ Καθηγητὴν τῆς Γερμανικῆς καὶ τῶν τεχνικῶν κλάδων, τοῖς ἐσύστησα καὶ ἔπεμψα τὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Γυμνασιάρχου συστηθέντα μοι κ. Μοράλ, ὃν ἐγνώριζον ἤδη, ὥς κάτοχον καὶ τῆς νεοελληνικῆς, διότι εἶχε μεταφράσῃ γερμανιστὶ καὶ ἐκδώσῃ τὴν ἐμὴν Λεῖλαν.

Κατ' ἀρχὰς Μαΐου, μαθὼν ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ Ἀκαδημία ἐζήτει τὴν ἄδειαν ν' ἀνασκάψῃ τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Ἀκροπόλεως, ὅτι δ' ἡ παρ' ἡμῖν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἐνίστατο εἰς τοῦτο, ἔγραψα πρὸς τὸν τότε Ὑπουργὸν τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, κ. Αὐγερινόν, ἐξηγῶν αὐτῷ πόσον ἄτοπος ἦν ἡ ἄρνησις καὶ πόσον ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία οὐδὲν εἶχε δικαίωμα ν' ἀναμιγῇ εἰς τὴν ὑπόθεσιν, οὕσαν ἐντελῶς τῆς δικαιοδοσίας τῆς Κυβερνήσεως, καὶ συγχρόνως ἐσύστησα καὶ τότε θερμῶς τὴν ἴδρυσιν τῆς Ἀκαδημίας, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ πλείονος ἐπιτυχίας ἢ πολλάκις ἐπανειλημμένως πρὶν, ἀπὸ τριάκοντα ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα.

Τότε που, ἐσπέραν τινὰ ὠδήγησα τὰς θυγατέρας μου εἰς κατὰστημα, ἐν ᾧ εἶδον καὶ ἤκουσαν τὸν πρωτοφανῆ φωνογράφον, ἐπαναλαμβάνοντα σαλπίσματα καὶ μουσικοὺς ἤχους ἐξ Ἀμερικῆς.

Τὸν Καθηγητὴν τῆς Ἱστορίας καὶ Φιλοσοφίας ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ κ. Κοτζίαν, ἐπισκεπτόμενον τότε τὸ Βερολῖνον, ὠδήγησα πρὸς τὸν κ. Ζέλλερ, τὸν διάσημον ἐξηγητὴν τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ εἰς αὐτὸν εὗρον τὴν σύγκρισιν, ἣν ἐν τῇ συνδιαλέξει του, ἐποίησε τῶν ὑλιστῶν πρὸς τοὺς βλέποντας ἐν τῇ λέξει τὰ στοιχεῖα, καὶ οὐχὶ τὴν ἔννοιαν.

Τὸν Δημήτριον δὲ Μαῦρον, υἱὸν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τοῦ ἑξαδέλφου μου Ν. Μαύρου, νέον εὐφυέστατον καὶ πεπαιδευμένον, περιήγαγον εἰς τ' ἀξιοπεριέργα τῆς πόλεως καὶ εἰς τὰ κυριώτερα τῶν βιβλιοπωλείων.

† Εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις δ' ἐκδιδομένην ἔκτοτε Ἑστίαν, ἡρξάμην, κατ' αἴτησιν τῆς διευθύνσεως αὐτῆς, πέμπων ἄνωνύμως ἐπιστολάς ἐκ Βερολίνου, ἃς μετὰ ταῦτα μετετύπωσα εἰς τὸν ΙΑ'. τόμον τῶν Ἀπάντων. Συγχρόνως δ' ἐξεδίδετο εἰς ἴδιον τεῦχος καὶ ἡ μετάφρασίς μου τοῦ Ναθάν.

Εἰς γεῦμα προσεκλήθην, ἐν μιᾷ τοῦ Ἰουνίου ἡμέρᾳ, παρὰ τῷ ἐπισημοτάτῳ φυσιολόγῳ κ. Helmholtz, οὗ ἡ σύζυγος, ἀνεψιὰ τῆς γραίας κυρίας Mohl, ἣν ἐγνώριζον ἐν Παρισίοις, μοὶ ἐδωρήσατο τὴν ὑπ' αὐτῆς καὶ τῆς κυρίας Hiddemann γερμανιστὶ μεταφρασθεῖσαν πραγματείαν τοῦ Tyndall περὶ θερμότητος. Σκοπὸς δὲ τῆς προσκλήσεως ἦν ν' ἀπαντήσω τὴν κυρίαν ν. den Gröben,

συγγενῇ τῆς κυρίας Helmholtz, ἀπερχομένην εἰς Ἀθήνας, ὡς παιδαγωγὸν τῆς νέας Ἑγεμονίδος Ἀλεξάνδρας. Ὅτε δὲ παρετήρησα εἰς ταύτην, ὅτι ἀπέρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰς θερμὴν ὥραν τοῦ ἔτους, μοὶ ἀπήντησεν ὅτι ἦν εἰθισμένη καὶ εἰς ἀνωτέραν θερμοκρασίαν, διότι, ἐπὶ τινὰ ἔτη, εἶχε διδάξῃ εἰς Ἀγγλικὸν σχολεῖον τῆς νοτιοδυτικῆς Ἀφρικῆς.

Τῇ 30 Μαΐου/11 Ἰουνίου δὲν ἐδυνήθην ν' ἀποφύγω νὰ παραστῶ, μετὰ τῶν θυγατέρων μου, εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ Χρυσοῦ Γάμου (πεντηκονταετηρίδος) τοῦ Ἀυτοκράτορος καὶ τὴν πρὸς τοῦτο δοθεῖσαν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Ἀνακτόρων ἐπίσημον παράστασιν. Ἐκεῖ δέ, παρὰ τινων τῶν συναδέλφων μου ἤκουσα ὅτι, ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἡ μὲν Γερμανία, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Γαλλία ἐπέμενον, ἵνα μᾶς δοθῇ, ὡς μεθόριος γραμμή, ἡ ὑποδειχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου, ἀλλ' ὅτι αἱ λοιπαὶ Δυνάμεις ἀνθίσταντο.

Ἐκ Ῥωμανίας ὁ κ. Γεωργαντόπουλος, ἐξάδελφος τοῦ γνωστοῦ μοι ὁμωνύμου δικηγόρου, μοὶ ἔγραψε, ζητῶν μοι νὰ συστήσω τὸν υἱὸν τοῦ, ἐν Βιέννῃ σπουδάζοντα, ἵνα διορισθῇ Ἀκόλουθος τῆς Πρεσβείας· ἀλλὰ τῷ ἀπήντησα ὅτι, κατὰ τὸν ὑφιστάμενον νόμον, τοῦτο ἦν πάντι μάταιον, διότι οἱ Ἀκόλουθοι στάδιον οὐδὲν εἶχον. Ὁ νέος ἀπῆλθε τότε εἰς Ἀθήνας, καὶ μετ' ὀλίγον μοὶ ἦλθεν, ὡς Γραμματεὺς τοῦ Γενικοῦ Προξενείου ἐν Βερολίνῳ, προσηρτημένος καὶ εἰς τὴν Πρεσβείαν. Τῷ εἶχον δὲ βεβαιώσῃ ἐν τῷ Ὑπουργείῳ ὅτι, διὰ τοῦ τοιούτου διορισμοῦ, καὶ ἀπέκτα τ' ἀπαιτούμενα δικαιώματα ἐν τῷ διπλωματικῷ σταδίῳ. Καί, ὡς κόσμιον μὲν καὶ καλῆς τυχόντα ἀνατροφῆς, τὸν εἰσήγαγον εἰς τὴν μεγάλην κοινωνίαν, ὡς καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ, Ῥωσσίδα τὴν καταγωγὴν, ὡραίαν καὶ ἀξιαγάπητον. Ἀλλ' ὅτε, μετὰ τρία καὶ ἐπέκεινα ἔτη, ἐζήτησε ν' ἀναγνωρισθῇ ὡς δικαιούμενος εἰς προβιβασμόν, τότε πρῶτον ἔμαθεν ἐξ Ἀθηναίων, ὃ ἐγὼ ἀνέκαθεν εἶχον φέρῃ εἰς γνῶσιν τοῦ πατρὸς του, ὅτι μόνον οἱ ἐν Τουρκίᾳ, ὡς γραμματεῖς Προξένων ὑπηρετήσαντες, εἶχον πρόοδον ἐν τῇ διπλωματίᾳ· ὥστε ἐβιάσθη καὶ αὐτός, ὡς πρὶν ὁ υἱός μου, μετὰ μακρὰν καὶ εὐσυνείδητον ὑπηρεσίαν, ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον.

Ἐν Ἰουλίῳ ἀπήντησα, παρὰ τῇ κυρίᾳ Κοτσεβοῦ, τὸν κ. Καλενδέρη, Πρόεδρον τοῦ Ῥωμανικοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ φίλον τοῦ Ἡγεμόνος. Οὗτος, ὥς ἐπικίνδυνον μοὶ παρίστα τὴν παρ' αὐτοῖς ὑπαρξιν 400.000 Ἰουδαίων, ἐν ᾧ ὁ ὅλος πληθυσμὸς τῆς χώρας ἀνήρχετο εἰς 4.600.000 κατοίκων, οὐχ ἦττον, ὅμως, ἀνεγνώριζε τὴν ἀνάγκην ἀνοχῆς ἀπέναντι αὐτῶν. Μέγα δὲ μοὶ ἐπέδειξεν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ μου Κλέωνος, λυπούμενος ὅτι, διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἰδίως τῶν σχολίων του, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς φθονερούς νὰ τὸν κατατρέξωσιν.

Ἡ θυγάτηρ μου Ἑλένη, πεπρωκισμένη ὑπὸ ποιητικοῦ προτερήματος, ὃ ὅμως δὲν ἐκαλλιέργησε, διότι, δυστυχῶς, ὥς ἐκ τῶν περιστάσεων τῆς ἐν τῇ ξένῃ ἀνατροφῆς της, δὲν ἐδυνήθη ποτὲ νὰ ἐπιμεληθῇ τῆς γλώσσης της τὴν ἐκμάθησιν, ἔγραψε κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον μικρὸν γερμανικὸν ποιημάτιον, ὃ, καλὸν εὖρόν, ἔδειξα τῷ κ. Grosser, γνωστῷ δημοσιογράφῳ καὶ φιλόλογῳ. Οὗτος δ', ἀγνοῶν τίνος ἦν, ἐπέκρινε μὲν μικρά τινα ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἐν γένει τὸ εὖρε χαρίεν καὶ καλῶς ἐστιχουργημένον. Ἐπερῶ-
 τωσε δὲ τότε καὶ ὁ κ. Hirschfeld καὶ μοὶ ἔπεμψε τὴν εἰς γερμανικοὺς στίχους μετὰφρασιν τῶν Α'. ἀποτεμὼν ὅμως αὐτῶν σχεδὸν τὸ ἥμισυ. Καὶ ἔδωκα μὲν τὴν μετὰφρασιν εἰς μεγαλοπρεπῆ καὶ δαπανηρὰν ἀντιγραφὴν, ἀλλ' ὅτε, μετὰ ταῦτα, ἀντιπαρέβηκα αὐτὴν πρὸς τὸ πρωτότυπον, μοὶ ἐφάνη ἀτελεστάτη. Οὐχ ἦττον τὴν ἔπεμψα εἰς Λειψίαν, ζητηθεῖσάν μοι ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ἐκεῖ θεάτρου. Ἀλλὰ μοὶ τὴν ἐπέστρεψε καὶ αὐτός, γράψας μοι ὅτι ἦτο κακὴ. Τότε τὴν ἔδωκα εἰς ἀναθεώρησιν τῷ κ. Elissen, ὅστις προέβη εἰς ὅλως ἄλλην, ἐγὼ δ' αὐτὸς μετέφρασα ἔπειτα, ὅσα μέρη εἶχε παραλείπη ὁ κ. Hirschfeld, σχεδὸν τὸ ἥμισυ, καὶ οὕτω προέκνυσεν ἡ ἀρτία μετὰφρασις, ἥτις καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Schottländer.

Εἰς μεγάλην ἐσπερίδα παρὰ τῇ κυρίᾳ Βεγάζ, συζύγῳ τοῦ περιφήμου γλύπτου, ἐπὶ τοῖς γενεθλίοις της, ἀπήντησα κύριον γερμανόν, ὅστις ὑπηρετεῖ ἐν Ἰαπωνίᾳ καὶ μοὶ ἐξεθείαζε τὰς προόδους ἐπὶ πολιτισμῷ τῆς χώρας ἐκείνης, ἥτις εἶχεν 20.000 σχολείων, Πανεπιστημεῖον, ἐν ᾧ καὶ ξένοι ἐδίδασκον, καὶ πληρεστάτην ἀσφάλειαν.

Αἱ προσπάθειαι μου ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων ἦσαν ἀδιάκοποι, καὶ συνεχῶς ἔγραφον ἄρθρα περὶ αὐτῶν, ἃ ἐδέχοντο αἱ γερμανικαὶ ἑφημερίδες, καὶ ἰδίως ἡ ἡμιεπίσημος Γενικὴ Βορειογερμανικὴ ἠναγκαζόμην δὲ καὶ διὰ λόγων νὰ πείσω τοὺς λοιποὺς συναδέλφους μου καὶ τὸ Γερμανικὸν Ὑπουργεῖον περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ δοθῶσι τῇ Ἑλλάδι τὰ ἐν τῷ Συνεδρίῳ διαγραφέντα αὐτῆς ὅρια, εἰς ὃ πλεῖστοι συνήνουν· ὁ Ὑφυπουργὸς ὅμως κ. Ῥάδοβιτς μοὶ εἶπεν, ὅτι πολὺ ἔβλαψε τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὁ Δελιγιάννης, ἀκρίτως ὁμιλήσας ἐν τῷ Συνεδρίῳ περὶ τῶν τάσεων καὶ τῶν προσδοκιῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐγὼ δὲν ἔλειψα νὰ καταστήσω γνωστὴν τῷ κ. Δελιγιάννῃ, διατελοῦντι ἔτι Ὑπουργῷ, τὴν αὐστηρὰν ταύτην κρίσιν τοῦ Ὑφυπουργοῦ. Ἐγραψα δὲ ἰδιαιτέραν ἐπιστολὴν καὶ τῷ Ὑπουργῷ Οὐαδεγκτῶνι, μεθ' οὗ διετέλουν εἰς ἀλληλογραφίαν, προτρέπων αὐτὸν νὰ ἐμμείνη, εἰς ὅ,τι εἶχε συστήσῃ εἰς τὸ Συνέδριον.

Μαθὼν δ' ἐξ ἐπιστολῶν, ὅτι ἡ χθὴς τοῦ φιλτάτου μου Ἀριστείδου, Λουκία, μετὰ τῶν τέκνων τῆς καὶ τῆς μητρὸς τῆς, κυρίας Βαλτατζῆ, ἦλθεν εἰς τὰ λουτρά τοῦ Tölz, πλησίον τοῦ Μονάχου, ἀπεφάσισα νὰ ὑπάγω εἰς ἐπίσκεψίν τῆς, διότι δὲν τὴν εἶχον ἰδῆ ἀπὸ τῆς χηρείας τῆς, καὶ ἀπελθὼν εἰς τὰς 8 τὸ ἑσπέρας, ἔφθασα τῇ ἐπιούσῃ κατὰ τὴν μεσημβρίαν εἰς Μόναχον, ὅπου ἐπεσκέφθην τινὰ δημόσια καταστήματα. Ἐπορεύθην δὲ καὶ πρὸς τὸ Στρατιωτικὸν Σχολεῖον, ποθῶν νὰ ἰδῶ, ἔστω καὶ ἔξωθεν, τὸ κατάστημα τῶν πρώτων σπουδῶν μου, καὶ εὔρον αὐτὸ ἀπαράλλακτον, ὥς τὸ εἶχον ἀφήσῃ. Ἡθέλησα νὰ διέλθω καὶ πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Θειρσίου, ἀλλὰ δὲν τὴν εὔρον, διότι, πωληθεῖσα, εἶχε κατεδαφισθῇ καὶ ἀντικαταστῇ ὑφ' ἑτέρας, μεγαλητέρας. Ἀναχωρήσας δ' εἰς τὰς 2 1/2, ἔφθασα εἰς Tölz εἰς τὰς 5.20, καί, πορευθεὶς πρὸς τὴν Λουκίαν, ὠδηγήθην ὑπ' αὐτῆς εἰς τὸ Cursaal, ὅπου καὶ ἡ ἰδία κατῴκει.

Ἐμεινα δ' εἰς Tölz μέχρι τῆς 20 Ἰουλίου (8 Αὐγ.), γνωρισθεὶς ἐκεῖ μετὰ τοῦ Στρατηγοῦ v. d. Gröben, θείου τῆς παιδαγωγοῦ τῆς Ἡγεμονίδος Ἀλεξάνδρας, τοῦ κ. Gutschmied, Αὐλάρχου τοῦ Βασιλέως τῆς Σαξωνίας, καί, ἐν ἄλλοις, τοῦ ἱατροῦ

Schanzenbach, ὅστις εἶχεν ὄψιν καὶ ἔκφρασιν Ἰουδαίου προφήτου, ὡς προφήτης τῆς ἐπιστήμης θεωρούμενος ὑπὸ τῆς Λουκίας, εἰς ἐμὲ δ' οὐχὶ τόσον καλὴν ἐμπνεύσας ἐντύπωσιν. Μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ τῆς Λουκίας ἐπεσκέφθην τήν, ὡς μίαν ὥραν ἀπέχουσαν, ἔπαυλιν του, ὅπου καὶ διενυκτερεύσαμεν, καὶ τῇ ἐπιούσῃ μετέβημεν εἰς τὴν ὠραίαν λίμνην τοῦ Tegernsee.

Ἐν Μονάχῳ, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν, ὅλην ἡμέραν διαμείνας, ἠθέλησα, ἐν ἄλλοις, νὰ πορευθῶ εἰς προσκύνησιν εἰς τοὺς τάφους τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος καὶ τῆς Βασιλίσσης Ἀμαλίας· ἀλλὰ τὰ ὑπόγεια τῆς Theatiner Kirche, ὅπου κεῖνται, ἦσαν κλειστά, καὶ δὲν ἐδυνήθην νὰ εἰσέλθω. Ἐπεσκέφθην δὲ τὴν ἐτησίαν ζωγραφικὴν Ἐκθεσιν, ἐν ἣ μετὰ χαρᾶς εἶδον διαπρέποντα καὶ ἔργα Ἑλλήνων ζωγράφων, τοῦ Λίτρα καὶ τοῦ Γίζη. Ἀπῆλθον δὲ καὶ εἰς τὴν Arcis Strasse, πρὸς τὴν οἰκίαν, ἣν εἶχον κατοικήσῃ μετὰ τοῦ κ. Σούτσου, πρὶν ἢ εἰσαγγεῖσθαι εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Σχολεῖον, καὶ ζητήσας ἄδειαν, εἰσῆλθον καὶ ἐπεσκέφθην καὶ αὐτήν.

Τῇ δὲ 10)22 Αὐγούστου, δι' Αὐγούστης, Οὐλμ καὶ Στουτγάρδης, ἀφίχθην εἰς Ἐϊδελβέργην, ἥς ἀπεθαύμασα τὴν ὠραίαν θέσιν καὶ τὸ γραφικὸν τοῦ ἀρχαίου ἡγεμονικοῦ οἴκου ἐρεΐπιον. Εἶτα δ', ἐν Μαγχάϊμ τὸν Ῥήνον ἐπὶ γεφύρας ὑπερβάς, εἰσῆλθον ὀλίγον μετὰ τὰς 5 εἰς Βόρμς, τὴν ἱστορικὴν πόλιν τοῦ Λουθήρου. Ὁ ἐπιστάτης τοῦ σιδηροδρόμου, εἰς ὃν εἶπον ὅτι δὲν γνωρίζω τὴν πόλιν καὶ ἐζήτησα νὰ μοὶ συστήσῃ εἰς καλόν τι ξενοδοχεῖον, μ' ἔπεμψε, δι' ἐνὸς τῶν ἀχθοφόρων, εἰς τοῦ γαμβροῦ του πενιχρὸν καὶ ἐλεεινὸν οἰνοπωλεῖον, εἰς ὃ θὰ μοὶ ἦτο δυσαραεστότατον νὰ διανυκτερεύσω, ἂν δὲν ἐμάνθανον, καὶ παρὰ τοῦ ξενοδόχου καὶ ἐξ ἐπιγραφῆς, ἐντετοιχισμένης ὑπὲρ τὴν θύραν, ὅτι ἡ οἰκία ἐκαλεῖτο Convent, ὠκοδομήθη τὸν ιζ'. αἰῶνα, καὶ κατωκλήθη ὑπὸ τοῦ Λουθήρου. Ταῦτα πάντα ὅμως δὲν κατέστησαν τὸ δεῖπνον, ὃ μοὶ παρετέθη, ἦττον ἐλεεινόν. Διανυκτερεύσας δ' ἐκεῖ ὅπως ὅπως, τὴν ἐπιούσαν παρευρέθην εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς περιφήμου Μητροπολιτικῆς Ἐκκλησίας, μεγάλης, ἀρχαίας, ῥωμανικοῦ ὀνύμου, καὶ εἰς αὐτῆς τὰ τεῖχη ἀνεκάλυψα ἴχνη βυζαντινῶν ἀγιογραφιῶν,

αἵτινες ἐξέλιπον ὑπὸ τὸ ἐπίχρισμα, δι' οὗ τὸ οἰκοδόμημα ἀκριβῶς τότε ἀνεκαινίζετο καὶ ἐπεσκευάζετο. Ἐπεσκεψθῆν δὲ καὶ τὸ εἰς τὴν πρωτίστην Πλατεῖαν τῆς πόλεως νεωστὶ ἀνεγερεθὲν ὡραῖον μαρμάρινον τοῦ Λουθήρου μνημεῖον, ἐγεύθην εἰς καλὸν ξενοδοχεῖον, Alten Kaiser. καὶ μετέβην εἰς ἐπίσκεψιν τῆς ποτὲ ἐν Βερολίνῳ (Regentenstrasse) οἰκοδεσποίνης ἡμῶν, τῆς ἀρίστης κυρίας Gutschow, συνοικούσης μετὰ τοῦ πατρὸς της, τοῦ συμβολαιογράφου Kessler, ἀφ' οὗ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τοῦ ἀνδρός της, ἀπελθόντος εἰς Ἀμερικὴν, καὶ δειπνήσας παρ' αὐτοῖς, ἐπεκαλέσθην τοῦ κ. Kessler τὴν προστασίαν ὑπὲρ τῶν ἰχνῶν τῆς Βυζαντινῆς τοιχογραφίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν των.

Τῇ δὲ 12)24 Αὐγούστου, ἀπελθὼν, διὰ Μαγεντίας, καὶ ἐπισκεψθεὶς καὶ ταύτης τὴν λαμπρὰν Μητροπόλιν, εὗρον ἐπίσης ἐν αὐτῇ Βυζαντινὰς τοιχογραφίας, αἵτινες μοὶ φαίνονται ἀποδεικνύουσαι, ὅτι, κατὰ τὴν πρώτην προέλασιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Γερμανίᾳ, οἱ ἀγιογράφοι πρὸ πάντων μετεκαλοῦντο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐκεῖ δ' αἶμα ἐπέβην εἰς τὸ μέγα αἰμόπλοον (den Deutschen Kaiser), ἵνα καταβῶ τὸν Γάϊον, κυρίως τις ἦλθε πρὸς με, μὲ προσεφώνησε φιλικώτατα καὶ μ' ἐσφίξεν εἰς τὴν ἀγκάλην του. Καὶ ἐγὼ μὲν, τις ἦν ὁ αἰφνίδιος οὗτος φίλος, ἠγνόουν· ἀλλ' ἐκεῖνος εὐθὺς μοὶ ἐξήγησεν ὅτι ἦν ὁ κ. Γοσράου, ποτὲ Ἐφημέριος τοῦ Βασιλέως ἐν Ἀθήναις, καὶ μοὶ διηγήθη πάντα τὰ καθ' ἑαυτόν. Τὸ αἰμόπλοιον ἦν πλήρες ἐπιβατῶν, πάντων ἀγνώστων μοι. Ἦσαν δ' οἱ πλεῖστοι κατὰ σύμπτωσιν ζεύγη μνηστήρων, ἥκιστα, φυσικῶ τῷ λόγῳ, ἐνδιαφερομένων εἰς νέας γνωριμίας· διὰ τοῦτο ἔμενον ἐγὼ πάντων τούτων μακράν. Ἀλλ' οὐχὶ οὕτω καὶ ὁ ζωηρὸς καὶ εὐτράπελος Ἐφημέριος, ὅστις, ἐντὸς ὀλίγου, μετὰ πάντων καὶ πασῶν ἐγνωρίσθη καὶ ἔγινεν οἰκειότατος.

Μετὰ μεσημβρίαν δ' ἀπέβην εἰς Βόννην, ἵνα ἐπισκεψθῶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἀποβιώσαντος Βαρώνου Γερόλδ, πενθεροῦ τοῦ υἱοῦ μου Κλέωνος, ἦτοι τὴν χήραν του, ἥτις, καὶ ἐκείνη, μετὰ δύο ἔτη ἀπέθανε, καὶ τὴν θυγατέρα του Καρλότταν Ward, χήραν Ἀγγλου, ἀποβιώσαντος ἐν Ἰνδίαῖς. Ἐπεσκεψθῆν δὲ καὶ τὸν

τότε ἐκεῖ διαιτώμενον κ. Αὐγ. Boltz, τὸν πολὺ περὶ τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν ἀσχολούμενον, καί, ἐν ἄλλοις, ἐκδόντα ἔμμετρον μετάφρασιν τοῦ ἑμοῦ «Διονύσου Πλοῦ». Παρ' αὐτῷ δ' ἐγνώρισα νέον τινά, Σωτηριάδην ἐκ Σεβέρων, ὃν ὑπώπτευσα, ἴσως ἀδίκως, ὡς σύντροφον τοῦ Μαρούλη, ἐκείνου, ὅστις ἀγυρτικῶς ὑπέσχετό τισιν ἐν Γερμανίᾳ νὰ μεταπείσῃ τοὺς Ἑλληνας εἰς τὸ δόγμα τῶν Διαμαρτυρουμένων, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἡξίου ν' ἀργυρολογήσῃ.

Μετὰ διήμερον δ' ἐκεῖ διατριβήν, μετέβην, ὑπερβάς τὸν Ῥήνον κατὰ Bingenbrück, διὰ Kreuznach, εἰς τὸ ὃ λεπτὰ ἀπέχον Münster am Stein, οὕτω καλούμενον ἐκ τῶν ὑπερκειμένων αὐτῷ δύο ἀποτόμων καὶ καθέτων βράχων, ὡς τῶν ἐν Δελφοῖς. Ἐπεσκέφθην δὲ τὸ μέρος τοῦτο, διότι ἐκεῖ ἐκ Βουκουρεστίου εἶχε πεμφθῇ διὰ τὴν ὑγείαν της ἡ νύμφη μου Δώρα, καὶ παρέμεινα παρ' αὐτῇ πᾶσαν τὴν ἐπιούσαν, ὅτε μόνος ἀνέβην εἰς τὰ ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν δύο πετρῶν κείμενα ἑρεῖα τοῦ φαστρίου Eberscastel, μέρος διασήμερον, διότι ἐκεῖ τὸ πρῶτον ἐπεσκηρεύθη ἐν Γερμανίᾳ ὁ Λουθερανισμός. Σῶζονται δὲ πολλὰ ἐκεῖ ἴχνη ἀρχαία, καὶ λείψανα ἀναγλύφων καὶ ἐπιγραφῶν τοῦ 1597. Ἐκεῖθεν δέ, θελήσας ν' ἀναρῶχθῃ καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἀγορὴν, ἐπλανήθην, καὶ εὐτυχῶς συνηντήθην μετὰ συνοδείας περιηγητῶν Ὀλλανδῶν, οἵτινες εἶχον τὴν εὐγένειαν νὰ μὲ συμπαράλάβωσι καὶ μ' ὁδηγήσωσι. Μετὰ μεσημβρίαν δ' ἡ Δώρα μὲ συνώδευσεν εἰς Kreuznach, καὶ μοι ἔδειξε τήν, ἀνὰ πᾶν θέρος, διὰ τὰ ἱαματικά αὐτῆς ὕδατα πλήρη ξένων ταύτην πόλιν.

Τῇ 16)28 Αὐγούστου διῆλθον διὰ Wiesbaden, ὅπου ἤξευρον ὅτι θ' ἀπήντων τὴν κυρίαν Κοτσεβοῦ, ἀλλ' ἀγνοῶν τὴν διεύθυνσιν της, μάτην τὴν ἐζήτησα, ὥστε περιορίσθην εἰς τὸ νὰ ἰδῶ μόνος ὅ,τι ἐδυνήθην τῆς πόλεως καὶ τῶν πέριξ κήπων, καί, ἐπειδὴ, ὡς ἐν Βόρμς, οὕτω καὶ ἐδῶ, ὁ φύλαξ τοῦ σιδηροδρόμου μ' ἔφερεν εἰς ἄθλιον ξενοδοχεῖον, ἀνεχώρησα τὴν αὐτὴν ἑσπέραν καὶ διενυκτέρευσα εἰς Φραγκφόρτην. Ἐκεῖ, τὴν ἐπαύριον, διατρέχων τὴν πόλιν, ἀπήντησα πολὺν ὄμιλον, ἰδίως κυριῶν, διευθυνόμενον πρός τι σημεῖον. Παρηκολουθήσα δὲ καὶ ἐγὼ ἐξ ἀέργου περιεργείας τὸ πλῆθος, τὸ εἶδον ἀφίχθῃν εἰς μέρος καταστόλιστον ὑπὸ κλάδων.

προσελθὼν δέ, ἐγνώρισα ὅτι ἦν τάφος, εἰς ὃν πάντες οἱ προσερχόμενοι κατέθετον στεφάνους, καί, ἐρωτήσας, ἔμαθον ὅτι ἦν ὁ τῆς μητρός τοῦ Γαίτου, καὶ ὅτι ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἦν ἡ τῶν γενεθλίων τοῦ ποιητοῦ.

Ἀφικθεῖς δ' εἰς Βερολῖνον, λήγοντος τοῦ Αὐγούστου, ἐνφυσίασα καὶ διεσκεύασα διὰ τῶν ἐπίπλων τὴν οἰκίαν Φιλίππη εἰς Kronprinzenufer: Ἀλλ' ἐπίφοβοι μοὶ ἦλθον ἐκεῖ εἰδήσεις περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ὑγείας τοῦ Ὁθωνος. Οἱ ἰατροί, κρίνοντες αὐτὴν πολὺ σπουδαιότεραν ἢ τὸ κατ' ἀρχάς, συνεβούλευον ν' ἀπέλθῃ εἰς Μαδέραν ἢ Κολοράδον. Ὁ φίλος μου δὲ ἰατρὸς Ἐβερς, ὃν ἠρώτησα, μοὶ εἶπε τὸ ἀπελπι ὅτι, ἂν ἡ κατάστασις ἦν τῷ ὄντι σπουδαία, ἡ μετάβασις δὲν θὰ ἐχρησίμευε, πλὴν ἂν ἦτο πολυετής. Βελτιωθείσης ὅμως κατὰ τι τῆς καταστάσεώς του, μετέβη, μετὰ τῆς Αἰμυλίας, εἰς Aibling τῆς Βαυαρίας, πρὸς τὴν νύμφην μου Λουκίαν, ὅπου καὶ αἱ ἀδελφαὶ τῆς πρὸς ὥραν διέτριβον, καὶ ἐκεῖθεν ἦλθον εἰς Βερολῖνον, ὅπου ἐγώ, ἐν τούτοις, εἶχον διασκευάσῃ τὴν οἰκίαν καὶ νέα ἐπιπλα ἀγοράσῃ. Ἐνταῦθα νέον ἱατρικὸν συμβούλιον ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐγκαταλείψῃ ἀμέσως τὴν Καρλσρούην ὁ Ὁθων καὶ ἀπέλθῃ τοῦλάχιστον εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ὁ ἰατρὸς ὅμως τοῦ Πρ. Βίσμαρκ, Μ. Στράκ, στηθοσκοπήσας αὐτόν, ἀπεφώνησε, ὅτι τὸ πάθημα αὐτοῦ ἦν μόνον στηθικὸς κατάρσους, καὶ ὅτι θὰ ἤρκει, ἂν διέτριβεν ἐπὶ τινα χρόνον εἰς Βενετίαν.

Ἐπελθὼν λοιπὸν εἰς Καρλσρούην ὁ Ὁθων, ἐκόμισεν ἐκεῖθεν τὴν ἀποσκευὴν καὶ τὰ βιβλία του, καὶ προσέτι, οὐχὶ μὲν ἀπολυτήριον, οὐδ' ἀπόδειξιν τελικῶν ἐξετάσεων, διότι δὲν ἐπρόφθασε νὰ ὑποστῇ αὐτάς, ἀλλὰ τούτοις ἀντιστοιχοῦν ἀποδεικτικὸν πάντων ὁμοῦ τῶν καθηγητῶν, ὅτι **ἄριστα** ἐσπούδασε πάντα τὰ διδασκόμενα μαθήματα, καὶ ἦν ἐντελής ἐν αὐτοῖς.

Οὕτως ἀνεχώρησε διὰ Βενετίαν μετὰ τῆς ἀδελφῆς του Αἰμυλίας, ἥτις δὲν ἔστερξε νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ. Μὴ χωρούσης ὅμως κατ' εὐχὴν τῆς θεραπείας, τῷ ἐσυμβούλευσαν οἱ ἐκεῖ ἰατροὶ ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις ὅμως μετ' ὀλίγον τὸν ἔπεμψαν εἰς Αἴγυπτον, συνοδευθέντα καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς του.

Πολὺς δὲ δὲν παρῆλθε χρόνος, καί, ἀναγνωρισθείσης τῆς ἱκανότητός του, τῷ ἐχορηγήθῃ θέσις λίαν ἱκανοποιουσα αὐτόν, Ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἐγχωρίων Σιδηροδρόμων, εἰς ἣν, μετὰ ταῦτα, καὶ ἀνωτέρω ἐπροβιβάσθη· ἡ δ' ὑγεία του ἐντελῶς ἐπανῆλθε.

Τῇ 30ῇ Αὐγούστου ἐπορεύθην εἰς Lichterfelde, εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Στρατιωτικοῦ Σχολείου, ὃ, ὥς ἐν τῶν ἀξιολογωτάτων τῆς Γερμανίας, ἠθέλησα νὰ γνωρίσω, διότι, περιέχον 800 μαθητάς, εἶχε λάβῃ, ἔνθα ἰδρύθῃ, μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων του, σχεδὸν διαστάσεις πόλεως. Ἐπὶ τῆς ἐπιστροφῆς μου δὲ ἀνέγνω, κατὰ τύχην, εἰς ἐφημερίδα, περὶ ἀγνώστου ἄλλως τε ἐπιπλοπωλείου, καί, ἐκεῖ διευθυνθεὶς, ἐπρομηθεύθην πάντα τὰ τῆς νέας μου ἀποκαταστάσεως, ὥστε, ὅτε ἐπανῆλθον αἱ θυγατέρες μου, εὔρον αὐτὴν ἐντελῶς κατηρτισμένην. Συνωδεύοντο δ' ὑπὸ τῆς Λουκίας.

Ἐπιστρέφουσα δ' εἰς Βουκουρέστιον, παρέμεινε τότε παρ' ἡμῶν, ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας, ἡ νύμφη μου Δώρα μετὰ τῆς μικρᾶς, ἐννεαετοῦς τότε Ἑλλης, ἣτις, δι' ὄλεον τοῦ θέρους, εἶχε μείνῃ παρὰ τῇ μάμμῃ της, ἐν Βεισβάδην, καὶ ἣς ἐθαύμασα τὴν παιδικὴν εὐφυΐαν. Πολλάκις τὸ πρωὶ, ὅταν ἤρχετο πρὸς ἐμέ, μ' ἐχαίρετα δι' αὐτοσχεδίων στίχων γερμανικῶν (διότι τὴν γερμανικὴν τότε μόνον ὠμίλει), καί, ὅσάκις τὴν ἐπροκάλουν, ἠὺτοσχεδίαζε, μετὰ τῆς μεγίστης εὐκολίας, ἐμμέτρως, ἢ μύθους, ἢ ἄλλα τινά.

Κατ' ἀρχὰς Ὀκτωβρίου ἔλαβον ἐξ Ἀθηνῶν δίπλωμα Ἐπιτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, ἐνεργεία, ὥς ὑπώπτευσα, τοῦ πρὸ ἐνὸς ἔτους ἐπισκεφθέντός με συναδέλφου μου κ. Χρηστομάνου, ὅστις εἶχεν ἐκπλαγῇ, ὅταν, ἐρωτήσας μέ, ἤκουσεν, ὅτι δὲν μοὶ ἐδόθη ποτὲ οὗτος ὁ τίτλος, ἐν ᾧ, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Πανεπιστημίου, μετὰ τὴν μακράν μου καθηγεσίαν, ἀπὸ τοῦ 1843 μέχρι τοῦ 1867, ἀπερχόμενος τοῦ Πανεπιστημίου, αὐτοδικαίως ἔπρεπε νὰ τὸν ἔχω.

Ἡ ὑπόθεσις τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς τῆς Ἑλλάδος ἐχώρει βραδύτατα, καὶ διὰ τὴν μεγίστην μὲν δολιότητα καὶ τὰς ἐκ προθέσεως ἀναβολὰς τῶν Τούρκων, ἀλλ', ὥς καὶ ὑπὸ πλείστων τῶν συναδέλφων μου, καὶ ἐν τῷ Γερμανικῷ Ὑπουργείῳ μοὶ παρητη-

ρεῖτο, προσέτι καὶ ἐξ ἀδεξιότητος ἡμῶν, βοηθούσης τὰ Τουρκικὰ τεχνάσματα. Οὕτω, μοὶ ἔλεγον, καὶ ἐγὼ δὲν ἔλειπον ἀναφέρων ταῦτα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, ὅτι ἀφρόνως ἐπράξαμεν ἐπὶ μακρὸν ἐπιμένοντες, πρὶν ἢ ὀρισθῇ ἡ ὀριστικὴ γραμμή, νὰ λυθῇ πρῶτον τὸ ζήτημα τῆς **ἀρχῆς**, καθ' ἣν θὰ ὠρίζετο, ἐν ᾧ, πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν εἵχομεν τὸ δίκαιον ἀναμφισβήτητον ὑπὲρ ἡμῶν· ἔπειτα δέ, ὅτε τῆς ἀξιώσεως ταύτης ἀπέστημεν, ἐπεμένομεν νὰ μὴ προτείνωμεν τὰς ἡμετέρας ἀπαιτήσεις, ἀλλὰ νὰ θέλωμεν πρῶτοι νὰ προτείνωσιν οἱ Τοῦρκοι, ὥστε ὁ χρόνος παρήρχετο, καὶ πάντες διετίθεντο χλιαρώτεροι πρὸς ἡμᾶς.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου ἀπεβίωσεν ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Bulow, ὅστις, καὶ διὰ τὴν ἰκανότητά του γενικῶς ἐξετιμᾶτο, καὶ διὰ τὸν ἔντιμον χαρακτήρα του ἦν πᾶσιν ἀγαπητός, εἰς ἐμέ, διὰ τὰς Ἑλληνικὰς συμπαθείας του καὶ τὴν πρὸς ἐμὲ φιλοφροσύνην του, ἡ στέρησίς τῃ ἦν λίαν ἐπαισθητή. Παρευρέθην δ' εἰς τὴν κηδείαν του, εἰς ἣν παύσαν καὶ ἔξ' αὐτοῦ υἱοί. Ὅτε δ' ἐμελλομεν νὰ ἐξεέλθωμεν τῆς ἐκκλησίας, ὁ Αὐτοκράτωρ, προσελθὼν εἰς τὴν χήραν αὐτοῦ, ἐφίλησε τὴν χεῖρά της.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὁ τῆς **Εστίας** ἐκδίδων κ. Διομήδης ἐξ Ἀθηνῶν, μοὶ ἔγραψε προτείνων μοι νὰ μεταφράσω, διὰ τὸ περιοδικόν του, τὸ δίτομον Γαλλικὸν μυθιστόρημα «**Ἄνευ οὐκογενείας**» τοῦ Μαλέτου, ἀντὶ τῆς ἀντιμισθίας, ἣτις ἦν ὠρισμένη διὰ τὴν Ἐστίαν. Τοῦτο καὶ ἔπραξα. Ἀποσυρθέντος δ' ἔπειτα τοῦ ἀρχισυντάκτου, μοὶ ἐδόθησαν, ὡς ἀμοιβή, σώματα τοῦ περιοδικοῦ, ἅτινα ἔμειναν ἀπώλητα.

Κατὰ προτροπὴν φίλων, ἔδωκα τὴν ἐκδοθεῖσαν μετάφρασιν τῶν Α'. εἰς τὸν διευθυντὴν τῶν ἐν Βερολίνῳ δημοσίων θεάτρων κ. Hülsen, ἵνα ἐξετάσῃ, ἂν θὰ ἐγίνετο δεκτὴ εἰς παράστασιν εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν θέατρον. Ἀλλ', ἀφ' οὗ ἐπὶ μακρὸν τὴν ἐκράτησε, μοὶ τὴν ἐπέστρεψε, γράψας μοι ὅτι τὸ ἔργον ἐκτιμᾷ μὲν, ὡς ἄριστον καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ δὲν θεωρεῖ κατάλληλον διὰ τὸ κοινὸν τοῦ Βερολίνου, μοὶ ἀρεσκόμενον εἰς κλασικὰ ἀντικείμενα! Ἀκριβῶς δὲ τὸ αὐτὸ μοὶ ἔγραψε μετὰ 7 ἔτη καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ κόμης Hochberg. Παρεστάθη δὲ τὸ δράμα ἐν Schwerin, ὅπου δὲν τὸ

εἶχον δώση ἐπὶ τῆς ἀπουσίας μου εἰς Ἑλλάδα κατὰ τὸ ἔτος 1885.

Κατὰ τὸν Νοέμβριον ἐπεδήμησεν εἰς Βερολῖνον ἡ κυρία Ῥιστόρη, γενικὸν προκαλοῦσα ἐνθουσιασμόν. Καὶ μετὰ χαρᾶς μὲν τὴν ἐπανεῖδον καὶ τὴν ἐπεσκέφθην, καὶ ἐκείνης ἔνεκα ἐπορεύθην καὶ εἰς τὸ Θέατρον, ὃ ἄλλως δὲν ἔπραττον. Ἄλλ' ἴσως ἔνεκα τῆς ψυχικῆς διαθέσεως, εἰς ἣν διετέλουν, δὲν ἐδυνήθην, ὑποκρινομένην τὴν Μαρίαν Ἀντουανέτταν, νὰ τὴν ἐκτιμήσω, ὥς ἄλλοτε.

Ὁ ἐν Λειψία Φρειδ. Βίλχελμ μοὶ ἔγραψε ζητήσας μοι πραγματείαν τινὰ περὶ τῆς προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Εὖρὼν ὅμως, ἦν τῷ ἔπεμψα, λίαν ἐκτενῆ, ἔξεδото εἰς ἰδιαίτερον φυλλάδιον, οὗ ἔπειτα καὶ δευτέραν ἐκτενεσιέραν ἐδημοσίευσεν ἔκδοσιν, ἀμφοτέρως ἀπολύτως εἰς ὄφελός του. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πολὺ δὲν ἐμερίμνησε περὶ τῆς διαδόσεως τοῦ ἔργου, τὸ μετὰ τινα ἔτη εὐφυέστατον μὲν, ἀλλ' ἐπ' αὐτῶν ἀπολύτως σιτηριζόμενον καὶ τριπλασίως ὀγκωδέστερον σύγγραμμα τοῦ Ἐλ. Ἐγγελ, ἐξελήφθη καὶ ἐξετιμήθη γενικῶς, ὥς πρωτότυπον.

Καιρίως ἐθλίβην ἀπολέσας ἐν Δεκεμβρίῳ καλὸν φίλον, τὸν ἄρτι διορισθέντα Πρόσβυν τῆς Γερμανίας εἰς Βουκουρέστιον, ἀλλὰ μὴ προφθάσαντα ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν θέσιν του, κ. Jarmund. Ἐν ταύτῳ δὲ, διὰ λόγους ὑγείας, παραιτηθεὶς, ἀνεχώρει ἐκ Βερολίνου ὁ Πρόσβυς τῆς Γαλλίας, κ. St Vallier, οὗ τότε ἐγνώρισα καὶ τοὺς εἰς ἐπίσκεψίν του ἐλθόντας ἀξιολόγους γονεῖς του.

1880.

Ὁ χρόνος παρήρχετο καὶ τῶν ἑλληνικῶν συνόρων τὸ ζήτημα ἔμενε στάσιμον, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον διαφεύγον τῶν Δυνάμεων τὸ ἐνδιαφέρον.

Ἐν μιᾷ τῶν ἐσπερινῶν συναναστροφῶν τοῦ Πρ. Ῥαδζιβίλ, πλησιάσας με ὁ Αὐτοκράτωρ, μοὶ εἶπεν ὅτι μετὰ λύπης βλέπει μὴ περατουμένην ἔτι τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, εἰς ὃ τῷ ἀπεκρίθην ὅτι πταίει ὁ γείτων μου, δείξας τὸν παριστάμενόν μοι Ῥαδουλάν,